

1946

(Deportácia do Čiech)

V januári, na začiatku mesiaca začali s realizáciou svojho plánu. Na stanici v Komjaticiach postávala železničná súprava pozostávajúca z vagónov pre dobytok určená na odvezenie obyvateľov obce do sudetskej oblasti.

V obci vypukla ďalšia panika, keď sa ľud dozvedel, že ich naložia na vagóny, v najväčšej zime do vagónov pre dobytok. Obec vyzerala ako rozhrabané mravenisko. Ľudia sa celú noc sťahovali, zachraňovali, čo sa dalo k tým, ktorých sa netýkala deportácia. Bolo tak, že na druhý deň prídu autá a odvezú ich. Vzrušenie dosiahlo vrchol, každý čakal, či ľudí naozaj odvezú?

(Zrušenie deportácie, útek do Maďarska)

Na druhý deň vyslali do Bratislavy deputáciu k slovenskému národnému výboru, aby si vymohli ponechanie obyvateľov obce. Deputáciu viedol do Bratislavy Alexander Adamec, notár obce. Ľud vzrušene čakal na stanici príchod deputácie a keď začul správu, že presídlenie bolo zrušené, zazneli výkriky šťastia a deputáciu oslavovali s nekonečným nadšením.

V strachu z deportácie mnohí odišli do Maďarska, aby tam našli útočisko. Viacerí prešli cez hranice ilegálne, ostatní čakali na ďalší vývoj v Šahách, a keď sa z telegramu dozvedeli o zrušení deportácie, vrátili sa ku svojim rodinám. Tí, ktorí prekročili hranicu ilegálne, si neskôr zobrali so sebou aj svoje rodiny. Viacerí z nich žijú roztrúsene v obciach Csengőd, Kakasd a na iných miestach.

Domy tých rodín, ktorí sa usadili na Zadunajsku v Maďarsku – medzi nich patrili aj stúpenci strany Šípových krížov, rozdali repatriovaným Slovákom z Maďarska, ktorí sa usadili v našej obci, alebo ich dostali ľudia, ktorí nemali domy.

Takto teda obyvatelia našej obce unikli pred vysídlením a v nádeji pokojného rozvoja začali nápravu vojnou zapríčinených rán. Bolo potrebné, aj keď len dočasne, čo najskôr opraviť Nemcami zbombardované mosty, poškodené verejné budovy.

(Náprava vojnových škôd)

Spoločenskou prácou sme vyplnili lieviky po bombardovaní, hrádzu rieky Nitra, ktorá počas bojov slúžila pre Nemcov ako úkryt. Školy, kultúrne domy, ktoré sa pri zbombardovaní mosta značne poškodili, keďže

boli v jeho tesnej blízkosti; silná detonácia zmietla zo striech škridle, steny popraskali, okná sa rozbili, heraklitový strop kultúrneho domu sa zrútil. K rekonštrukcii nebol k dispozícii materiál, škridly ani sklo. Zakrytie striech vyriešili tak, že zo stodôl pozbierali škridle a takto boli krok za krokom odvedené najpotrebnejšie rekonštrukčné práce. Počas frontu sa následkom dopadov poškodilo aj viacero obytných domov. Strešný materiál nebol, továrne ešte nepracovali s plnou kapacitou, avšak spotreba bola všade obrovská.

(Reslovakizácia Maďarov)

V máji roku 1946 sa v obci začala reslovakizácia. Tým, ktorí sa chceli reslovakizovať a boli ochotní vzdať sa maďarského materinského jazyka, dali podpísať prihlasovacie formuláre. Značná časť nášho obyvateľstva sa na základe predošlých skúseností, aby mohla žiť v pokoji, zriekla maďarskosti a podpísala reslovakizačný formulár. Reslovakizačný akt riadil Alexander Adamec notár, Jozef Hladký malokýrsky riaditeľ – učiteľ a Viliam Švec obecný komisár. 17. januára 1947 boli v kultúrnom dome slávnostne rozdane reslovakizačné dekréty. Z Nových Zámkov boli prítomní členovia okresného výboru, okresný náčelník osobne odovzdal listinu každému jednému reslovakizovanému občanovi a symbolicky každého objal.

(Slovenská bohoslužba)

Už na jar tohto roka slovenská liga spoločne s miestnym národným výborom - keďže reslovakizácia už prebehla – prijala rozhodnutie, že obyvateľstvu dá podpísať formulár, aby boli bohoslužby v kostole v slovenskom jazyku. Tieto násilnosti viedli k ďalšiemu rozhorčeniu ľudu, keďže Maďari tvorili 95 % obyvateľov obce. Obávajúc a poučiac sa z predošlých prenasledovaní a ich následkov väčšina podpísala formulár, ktorý následne zaslali do Trnavy na biskupský úrad s tým, že samotní veriaci žiadajú, aby boli bohoslužby v kostole v slovenskom jazyku.

(Slovenské školské vyučovanie)

Po čiastočne vykonanej reslovakizácii sa v škole začalo výlučne slovenské vyučovanie. Ďalšie ťažkosti! Vyučovanie v maďarskom jazyku nebolo povolené – deti nerozumeli po slovensky, čo je pochopiteľné, keďže počas 6-ročnej maďarskej okupácie prebiehalo vyučovanie v maďarskom jazyku.

V prvých rokoch napredovalo vyučovanie pomaly, ale neskôr sa deti čoraz viac usilovali naučiť sa po slovensky, dokonca sa tešili, že okrem

svojho materinského jazyka sa môžu naučiť aj štátny jazyk, v našej krajine je totiž nevyhnutné, aby každý občan ovládal štátny jazyk, aby sa mohol stať užitočným členom spoločnosti.

(Tragické nehody)

V novembri roku 1946 sa na Cetínskej ulici konala svadba syna Františka Száraz (Vincko). Svadobní hostia tancovali pod stanom postaveným na dvore. Jeden zo synov – Arpád Száraz mal pri sebe revolver, s ktorým sa začal v kuchynských dverách babrať, zbraň vystrelila a zasiahla syna jeho krstného otca. Mladý 21-ročný František Száraz na mieste zomrel, svadobní hostia sa po tragédii rozišli domov.

Arpád Száraz, ktorý tragédiu zavinil, sa tiež stal obeťou nehody v uhoľnej bani v Čechách, kde pracoval ako vojak v pracovnej službe. Počas práce ho ťažný stroj roztrhal na kusy. Armáda priviezla jeho roztrhané telo domov a na miestnom cintoríne ho pochovali s vojenskou ceremóniou.

(Posledný gajdoš obce)

V tomto roku opustil rad živých jediný a zároveň posledný gajdoš našej dediny, Jankó Titka vo svojich 80 rokoch. Odpadol v záhrade a viac sa už neprebral.

Uja Janka poznal v dedine každý. Pravdaže ho poznali! Najmä dospievajúca mládež v časoch pred prvou svetovou vojnou, veď on bol na fašiangových tanečných zábavách gajdošom, na priadkach zabával mládencov a devy, za čo mu dali napit' z chutnej kýrskej kadarky. Najímali si ho najmä mládenci, ktorí nemohli ísť medzi veľkých mládencov. V domoch – u niektorej ovdovenej želiarky si vybrali izbu, alebo hoci aj v šope, a usporiadali tam fašiangovú tanečnú zábavu vo fašiangový pondelok alebo utorok.

Ujo Janko si gajdy vyrábal sám, čo považujem za dôležité zvečniť pre ďalšie generácie. Ujo Janko vyrábal tento primitívny hudobný nástroj zo psej kože. Psa určeného na výrobu gájd odborne preskúmal, ešte zaživa určil, či bude vyhovovať požiadavkám. Či je pes dost' veľký, mladý alebo starý? Keď uznal za vhodné, že sa mu vyplatí stiahnuť kožu, pustil sa do toho. Na hrdlo psa uviazal slučku z drôtu a natiahol ho na strom. Pes sa niekoľko minút mykal, napokon sa na drôte zadusil. Vtedy mu začal riadne ostrým nožom sťahovať kožu, samozrejme s veľkou opatrnosťou, nieže ju niekde prereže. Kožu po stiahnutí preparoval, čo pozostávalo z toho, že ju namočil do haseného vápna. Vápno kožu za niekoľko dní vyžralo, následne, aby bola koža mäkká, vnútornú stranu posypal bielym liadkom, do ktorého primiešal aj kuchynskú soľ, aby ho mohol ľahšie rozpracovať.

Po tomto sa pustil do konštruovania gájd. Na hrdlo gájd vyrezal bradatú, vopred navrhnutú koziu hlavu s dvomi malými rohmi skrútenými dozadu. Na miesto prednej laby pripevnil píšťalu, ktorú vyrezal taktiež on sám. Na spodnom konci gájd bol ventil na vypúšťanie zbytočného vzduchu. Takto vyrobené gajdy vystavil tlaku, či sa náhodou niekde neprepúšťa vzduch – či je koža správne zošitá. Po zostrojení celého inštrumentu nasledovala skúška. Keď sa gajdy cez otvor naplnili vzduchom, pod pazuchou ich stisol, gajdy na tlak vzduchu vydali zvuk, čo vyvolalo zdanie, akoby bol rytmus vydávaný malou krotkou bradatou kozou.

(Zábavy, povery predkov – o čarodejniciah)

Lud obce sa v dávnych časoch na svadbách, tanečných zábavách alebo priadkach zabával pri hudbe gájd.

Hovorí sa, že gajdy, ako aj fujara boli voľakedy hudobným nástrojom pastierov. Popri stáde oviec mali dostatok času špekulovať, už len z kratochvíle si vybrali svoje hudobné nástroje a zahrli si na nich, ak ich dokonca zavolali na svadbu alebo inú príležitostnú zábavu, s radosťou išli a za hranie dostali aj zopár forintov, no a hojne sa im ušlo aj z jedla a pitia.

S gajdošmi je spojených mnoho legiend – mýtov. Naši predkovia sa počas dlhých zimných nocí zabávali so susedmi, švagrom, kmotrom pri svetle kahancov (neskôr petrolejke) a s pohárom vína neskoro do noci. Do reči prišlo veľa skutočných aj vymyslených príbehov, ktoré počuli voľakedy v detstve z úst starých. Deti pozorne počúvali z tzv. surdiku (priestor medzi pecou a stenou, kde po pečení chleba menšie deti spali).

Najčastejšou témou počas takýchto rozhovorov bolo, ako žili voľakedy naši predkovia, kto bol po čom známy v dedine, čo dobrého alebo zlého spravil. Vyrukovali s rozprávkami dávnych čias, medzi inými o zlých duchoch, ktorí sa aj po smrti vracali domov strašiť, alebo o čarodejniciah, ktoré zakliali kravy – o polnoci prišli do maštale a podojili kravy, ktoré po tomto dávali už iba krvavé mlieko. V maštali spiaceho čel'adníka pritlačili tak, že sa nevedel ani nadýchnuť.

Ak bol šikovný a podarilo sa mu rýchlo vziať nohy na plecia, čarodejnica už nad ním nemala moc. Koho podozrievali, že je čarodejnicou, nepustili do maštale, lebo zvieraťu mohla ublížiť už len samotným pohľadom. Už len ich samotná prítomnosť znamenala vo dvore hrozbu. S takouto podozrivou sa snažil byť každý zadobre, aby v ničom nespôsobila škodu - či už vo zvieratách, alebo v ľuďoch, lebo mali moc aj nad nimi. Zakliali aj také zamilované dvojice, o ktorých si mysleli, že nepatria k sebe, lebo jeden bol chudobný - mal menej pôdy, alebo mládenec či deva túžili po niekom inom. Ak sa dievčaťu zapáčil mládenec, v tajnosti sa obrátila na

niektorú ženu pre radu, aby vedela dosiahnuť svoj cieľ, že sa do nej mládenec zaľúbi. Žena za to dostala veľký kôš plný múky, masti, údeného mäsa, klobásy, atď.

Starí ľudia voľakedy fanaticky verili takýmto poverám. Dnes sa strašidlá, vracajúci sa mŕtvi a čarodejnice spomínajú iba v rozprávkach.

(Púte)

Popri tejto viere v poverách boli veľmi pobožní. Obyvatelia našej obce boli okrem niekoľkých židovských rodín rímskokatolíckeho vyznania. Púťami, prinášaním obetí, darmi pre žobrákov (žobrajúcich priateľov) prispeli vždy, aby tým vyvážili svoje hriechy dobrými skutkami.

(Nábožnosť a zvyky obce)

V mesiaci máj (ešte aj pred prvou svetovou vojnou 1914-18) sa každý rok zúčastnili na púťach na pútné miesta. Najčastejšie šli do Šaštína. Pútnikov viedol Ján Labai, ktorý bol v Šaštíne 45 krát. Batožinu pútnikov naložili na vozy a kto sa počas cesty unavil, zobrali ho na voz. Cesta tam a späť trvala jeden týždeň. Mnohým počas cesty otláčili topánky nohy, preto išli radšej bosí. Noci trávili v jednotlivých obciach v stodolách alebo maštaliach. Na ceste spievali Mária piesne alebo sa modlili ruženec, pri sochách vedľa ciest postáli a modlili sa. Pútnická skupina sa vrátila v sobotu večer. Farár obce im vyšiel naproti a slávnostne ich zaviedol do kostola, kde odslúžil ďakovnú bohoslužbu. Pútnikov čakali všetci obyvatelia obce s vrúcnou láskou, aby mali aj oni podiel na púti, vzájomne sa vítali bozkami. Príbuzní doniesli aj dary, ktoré kúpili na svätom mieste. Na pamiatku obrázky svätcov, malým šaštínsky kabát alebo vyrezávaného koníka s husárom na chrbte. Koník mal na mieste chvosta pišťalku, do ktorej deti veselo fúkali na ulici. Ulice boli hlučné od trúbenia, piskotu pišťaliek. Dievčatá kúpili mládencom kytičku na klobúk. Každá sa snažila doniesť svojmu milému čo najkrajšiu kyticu gombálií (konvaliniek). Kyticu dievčatá odovzdali svojmu milému v sobotu večer, keď zaklopal na ich dvere.

(Ľudový kroj v obci začiatkom XX. storočia)

Klobúky mládenčov idúcich na nedeľnú omšu zdobili kytičky z púte, dokonca kytice rozmarínov – muškátov, no a v záhyboch plátenných nohavíc vpredu vreckovka vyšívaná ich milou. Plátenné nohavice boli zasunuté do čižiem a na plátennú košeľu si mládenci obliekli neodmysliteľnú vestu, ktorú zdobili lesklé gombíky. Aj odev dievčat bol v tom čase veľmi pekný. Vlasy rozdelené cestičkou, na dvoch stranách zapletené tak, že uši boli napoly zakryté prameňmi vlasov. Zvyšné vlasy boli zapletené so stuhami, na konci

vrkoča bola pripevnená mašľa zo širokej stuhy, ktorá siahala až po driek dievčaťa. Riasená košeľa s čípkou, na chrbte zdobená striebornými alebo zlatými šupinami. Na krku nosili šatku so strapcami ešte aj v lete, ktorá bola uviazaná vzadu na drieku. Nosili žehlenú sukňu, obliekli si aj päť, šesť, dokonca niektoré aj viac, aby pôsobili čo najširšie. Sukne si namočili do surového škrobu a vyžehlili. Tieto sukne, aby sa im nezošmykli, držali bufane (vankúšiky našité na živôtik v tvare obličiek). Na nohách nosili čižmy z kordovánu, ktoré boli vyšívané žltou niťou a podpäťok bol vyrezávaný s mosadznou podkovou. Čižmy, respektíve podpäťok bol zdobený žltým gombíkom. Neskôr na konci XIX. storočia sa už nosili topánky, ktorých sára bola dlhá a na špičke a sáre boli zdobené čiernou lakovanou kožou. Šuster umiestnil do každej topánky, ako aj čižiem vřzgač. Ten bol vyrobený zo psej kože. Naši predkovia obľubovali vřzgajúcu obuv, nielen dievčatá, ale aj mládenci.

Nevesty sa odlišovali od dievčat v tom, že nosili čepiec, do ktorého uviazali širokú stuhu, a na hlavu si uviazali atlasovú alebo žali šatku – v kostole mali vyhradené miesto. V zime nosili krátky kabát („kaci“), prípadne teplejšiu sukňu. Staršie ženy a muži nosili kabaňu a halina čižmy.